

Ihop blir man ännu starkare

Vägen ut!-kooperativen arbetar med människor, inte för eller åt. Brister blir möjligheter. Här är gemenskap, delaktighet och förståelse inga tomma ord.

I kryddträdgården växer ännu gräslök, oregano och citronmeliss, men i grönsakslanden är det mesta skördat. Några tomater väntar på att bli plockade i det lilla växthuset och i hönsgården pickar fem hönor övervakade av en tupp. Vid den enorma linden finns en liten skylt med texten "Te av lindblommor – omtyckt botemedel mot nervösa spänningar".

Ängås Trädgård har anor från 1600-talet och är ett Vägen ut!-kooperativ sedan 2010. Mira Salenkvist har varit verksamhetschef här i snart ett år. Hennes allra viktigaste kompetens är hennes egenerfarenhet, som hjälper henne att förstå andra och att aldrig döma någon. Hon går hela tiden tillbaka till sig själv för att hämta kraft och påminna sig om vilket helvete hon gått igenom.

Livet hon lämnat bakom sig präglades av missbruk, kriminalitet och utanförskap. Sorgen över att ha lämnat ifrån sig sitt barn finns hela tiden i hennes medvetande, men också glädjen över att ha slutat knarka och kunnat ta hand om barn nummer två.

Tack vare en förstående arbetsförmedlare fick Mira gå en kooperativ utbildning inom trädgård hos Vägen ut! För första gången i sitt liv kände hon att hon hamnat rätt. Här fanns den trygghet och gemenskap som hon saknat och hon var välkommen som hon var. Efter ett år som deltagare anställdes hon i kooperativet på Ängås Trädgård.

– Att gå från bidragstagare till självförsörjande var en obeskrivlig känsla, säger hon.

Att nu kunna hjälpa andra i kooperativet, liksom känslan av att vara betrodd och behövd, har fått henne att växa.

– Det tog mig många år att se mig själv i spegeln och acceptera det jag gjort, för jag har inte alltid varit snäll.

Men jag har fått en andra chans i livet och nu är det dags att ge tillbaka, säger hon.

Ängås Trädgård har 20 deltagare och åtta anställda. Aktivitetsgraden varierar mellan 50 och 100 procent, men alla arbetar 100 procent av sin förmåga. De som är här har av olika anledningar hamnat utanför den reguljära arbetsmarknaden. De allra flesta kommer via arbetsförmedlingen, men försäkringskassan, socialtjänsten och kriminalvården köper också platser.

För att arbetsträningen ska lyckas krävs trygghet och rutiner. Deltagaren får en kontaktperson redan första dagen och tillsammans skriver de en arbetsträningsplan med basuppgifter, som sedan följs upp regelbundet.

Varje morgon är det möte för alla i kooperativet. Då skrivs allt som behöver göras under dagen upp på en tavla och alla får vara med och välja arbetsuppgifter. På onsdagar är det veckomöte, där Mira informerar om nya deltagare och tar emot frågor och förslag.

– Gemenskapen är A och O. Känslan av att vara behövd är också betydelsefull, liksom acceptansen för varandras olikheter, säger Mira. Det är viktigt för deltagarna att fixar sin arbetsträning, för då kanske det löser sig på flera områden i livet.

De som är anställda på Ängås Trädgård har tidigare varit deltagare här, men alla deltagare kan inte räkna med att få anställning.

– Det är omöjligt eftersom vi driver ett ekonomiskt företag. Vissa deltagare har just den kompetens som vi söker och anställs på grund av det. Man måste också ha kommit ganska långt med sig själv och vara en stabil person för att bli anställd.

Mira erkänner att detta är ett problem, då det skapar oro för många som undrar hur det ska bli. Någon kan känna sig överkörd eller förbigången.

Vad händer med den som inte blir anställd?

– Några börjar studera och vissa går vidare till "vanliga" arbeten, svarar Mira. Arbetsförmedlingen är nöjd med vårt arbete, eftersom vi skapar struktur och rutiner. Våra deltagare får med sig något när de går vidare. Men arbetsförmedlingen brister, eftersom den inte har någon plan B. Vissa deltagare uppnår ju bara en 25-procentig arbetsförmåga.

Hur många går vidare till "riktiga jobb"?

Mira tycker att alla på Ängås Trädgård har riktiga jobb oavsett om de har lönebidrag eller får lön från kooperativet.

– Om du uteblir så får det konsekvenser. De övriga i kooperativet drabbas eftersom de måste göra jobbet, förklarar hon.

Ängås Trädgård erbjuder fler arbetsuppgifter än trädgårdsskötsel. Här finns också biodling och ett snickeri, där drivbänkar och trädgårdsmöbler byggs under vintern. Den som gillar hantverk kan jobba i skaparstugan eller i keramikverkstaden. I förädlingsgruppen tillverkas bland annat chutney, marmelad och badtvål, som liksom de ekologiskt odlade grönsakerna säljs i gårdsbutiken under vår och sommarsäsong. Då har även trädgårdskaféet, som serverar ekologiskt kaffe och hembakat, öppet.

Vägen ut!-kooperativet Kajskjul 46 har också en stor bredd på sin verksamhet. Kooperativet säljer varor och tjänster inom textiltryck, trädgårdsarbete, tvätt och återanvändning. Verksamhetschefen Hanna-Sara Kristensson visar runt i de rymliga lokalerna nere i Fiskhamnen i Göteborg. Det är lunchdags och personalen i träningsköket dukar fram Pasta Carbonara, hembakat bröd och sallad.

Vägg i vägg med köket, ligger ett tvätteri som bland annat tvättar handdukar och morgonrockar åt hotellet Le Mat, ett annat Vägen ut! kooperativ i Göteborg. I textiltryckeriet erbjuds miljövänliga färger och rättvisemärkta textilier.

– Vi trycker för hand och kan ta emot små order till skillnad från många andra tryckerier, säger Hanna-Sara.

I Re-do-verkstaden tillverkas nya produkter av gamla skänkta.

Här finns gott om renoverade stolar med virkade sitsar. Hanna-Sara pekar på en liten rosamålad byrå och berättar att den är till salu och utlagd på Facebook.

– Men det där med prissättning och försäljning är något som vi arbetar med att utveckla, tillägger hon, när vi slår oss ned i hennes pyttelilla kontor för att prata om hennes egenerfarenhet som är så betydelsefull i mötet med deltagarna. Hanna-Sara växte upp i den centrala stadsdelen Haga i Göteborg och började tidigt missbruka alkohol och hasch. Eftersom hon inte kom från en familj med missbruksproblem, hade hon ännu inte sett den mörka sidan av drogerna; i stället var det "love, peace and understanding".

– Jag levde länge en sorts dubbelliv och lyckades gå ut gymnasiet. Men när jag började injicera sket det sig, säger Hanna-Sara.

Hon förlorade sin bostad och flyttade från Göteborg. När hon var 26 blev hon gravid med en man som levde i samma kretsar som hon själv. Hon slutade knarka under graviditeten och flyttade hem till sin mamma, men när dottern väl var född, började hon igen.

– Jag var omogen och identifierade mig inte som narkoman. Jag intalade mig länge att drogerna var lösningen på alla mina problem i stället för att inse att de orsakade dem, säger Hanna-Sara.

När dottern var drygt två år hotade de sociala myndigheterna med omhändertagande. Hanna-Sara fick en lägenhet i ett stödboende. I samma veva tipsade en kompis henne om självhjälpsgrupperna i Johanneskyrkan. Fastän hon var tveksam gick hon dit och det blev hennes räddning.

Hanna-Sara har nu varit drogfri i drygt sex år, men hon är fortfarande med i självhjälpsgruppen. Den håller henne i balans och påminner henne om varifrån hon kommer. En annan anledning är att hon kan bidra med sin erfarenhet till de nya som kommer dit.

– Skitåren får en mening, säger hon.

På Bryggan, dit Hanna-Sara gick med sin dotter, fick hon kontakt med en mamma som jobbade på Vägen ut! kooperativet Y-screen. De sökte folk som genomgått en livsstilsförändring och som kunde motivera andra att göra samma sak. Hanna-Sara fick jobbet som motivatör.

– Vi som har egenerfarenhet har stor förståelse för deltagarnas situation. Vi har själva gjort den här resan. Vi blir jämlika i mötet med dem och pratar om det mesta; det är inte vi och dom, säger Hanna-Sara.

Alla anställda utbildas i en särskild samtalsmetod, Motiverande Intervju, som går ut på att "hitta människan". Var är hon nu i livet och vad vill hon med sitt liv? Bara hon själv har svaret, menar Hanna-Sara, som tror på egenmakt.

– Vi vägleder, stöttar och motiverar, men tvingar aldrig någon, säger hon.

De som kommer till Kajskjul 46 har hamnat utanför arbetsmarknaden av olika anledningar. Många är utbrända eller kroniskt trötta, har haft cancer eller har fysiska funktionshinder efter en stroke. Diagnoser som exempelvis autism eller Aspergers syndrom förekommer också. Placeringarna varierar mycket i tid, från någon månad till flera år, men de flesta stannar inte på Kajskjul 46.

– Alla kan inte få jobb här och alla vill inte heller. Cirka hälften av våra anställda har tidigare varit deltagare. När det finns ett behov i företaget kan vi anställa, säger Hanna-Sara och tar exemplet med en tjej som just anställts därför att hon skapat sin egen uppgift, möbelrenovering.

Men eftersom Vägen ut! hela tiden växer och kooperativen samarbetar, kan det finnas lediga jobb någon annanstans.

– När det behövdes kökspersonal på Lärjeåns kafé frågade de oss om vi hade någon lämplig person som kunde komma dit.

Det spelar egentligen ingen roll om man är deltagare eller anställd. På Kajskjul 46 finns bara riktiga jobb.

– Det här är ingen skyddad verkstad utan på riktigt. Kunden

som vill ha gräsmattan klippt, förväntar sig att få jobbet gjort oavsett vilken bakgrund eller anställning jag har.

Hanna-Sara förhoppning är att deltagarna ska känna sig stärkta och mera redo att söka jobb på den öppna arbetsmarknaden efter en tid här. Den som är utbränd får exempelvis lära sig att undvika stress. Hanna-Sara betonar att deltagarna är här för sin egen skull och att gemenskapen är det viktigaste för många. Den som varit hemma länge och vänder på dygnet, behöver få fasta rutiner i en miljö där produktionskrav saknas.

– Det handlar inte bara om att jobba och producera. Det finns andra värden i livet. Vi vill också väcka livsglädje och lust att lära något nytt.

Text: Ingemo Orstadius

Bild: Bibbie Friman

Vägen ut! Kooperativen

Startade i Göteborg 2002 som ett EU-projekt. Initiativet togs av brukarorganisationer med erfarenhet av missbruk och kriminalitet.

Nu finns 11 sociala företag och cirka 100 anställda på flera orter i Sverige. De har dubbla uppdrag; dels att sälja miljövänliga produkter och tjänster, dels att skapa arbete åt människor som länge stått utanför arbetsmarknaden.

Ett nära samarbete mellan berörda myndigheter och det sociala företaget är A och O för att arbetsrehabiliteringen ska lyckas. Fokus ligger på hela människan, som behöver få ordning på såväl det privata som det professionella livet för att inte falla tillbaka i gamla destruktiva mönster.

Tron på den egna kraften genomsyrar verksamheten och egenerfarenheten anses som den mest värdefulla kompetensen. Många medarbetare går från bidragstagare till företagare. Man måste ha varit anställd i tre år för att få delägarskap.

Läs mera

[vagenut.coop](#) Om Ängås trädgård och flera andra Vägen ut!-kooperativ.

[En längre intervju med Mira Salenkvist hittar du här som](#)

[bonusmaterial.](#)